

УДК: 342.9

Колотуха Катерина Анатоліївна –
здобувач ступеня вищої освіти «Магістр»
Донецького національного університету імені Василя Стуса

Kateryna A. Kolotukha –
Master's student,
Vasyl Stus Donetsk National University
(21 600-richchia Street, Vinnytsia, 21000, Ukraine)

Краковська Анжеліка Євгеніївна –
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0577-8909>

Anzhelika Ye. Krakovska –
PhD (LAW), associate professor,
head of theory and history of state and law and administrative law department
Vasyl Stus Donetsk National University
(21 600-richchia Street, Vinnytsia, 21000, Ukraine)
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-0577-8909>

Поняття та зміст адміністративних послуг

У статті виявлено теоретичну та практичну проблему тлумачення і розуміння визначення «адміністративних послуг». Здійснено порівняльний аналіз існуючих підходів науковців до дефініції такого поняття. Встановлено, що у європейських країнах, використовується інший термінологічний апарат послуг, що надаються органами влади, це – «public service», досліджено підходи до визначення змісту такого поняття. Розроблено власне наукове визначення терміну «адміністративні послуги», обґрунтовано пропозиції щодо закріплення такого визначення у Законі України «Про адміністративні послуги».

Ключові слова: адміністративна послуга, публічна послуга, дефініція, поняття, суб'єкт, діяльність, «publicservice», суб'єкт владних повноважень.

В статье выявлены теоретическая и практическая проблемы толкования и понимания определения «административных услуг». Осуществлен сравнительный анализ существующих подходов ученых к дефиниции такого понятия. Установлено, что в европейских странах, используется другой терминологический аппарат услуг, предоставляемых органами власти, это - «public service», исследованы подходы к определению содержания такого понятия. Разработано собственное научное определение термина «административные услуги», обоснованы предложения по закреплению такого определения в Законе Украины «Об административных услугах».

Ключевые слова: административная услуга, публичная услуга, дефиниция, понятие, субъект, деятельность, «publicservice», субъект властных полномочий.

K.A. Kolotukha, A.Ye. Krakovska Definition and Content of Administrative Services

The article deals with the theoretical and practical problem of interpretation and understanding of the definition “administrative services.” The views of scholars regarding “administrative services” have been analyzed. Comparative analysis regarding existing approaches to the definition of such notion has been done. Its features have been defined. It has been found out that there is no single approach to the notion “administrative service.”

There are common and distinctive features which leads to complication in understanding of this notion in theory, practice and real life.

The article analyzes a general notion “service,” pays attention to the importance of quality of administrative services as well as doctrine of “serving” (“provision of services”). It has been concluded that administrative services have to depict the concept of “serving” of the state to citizens, to ensure the main task of the state regarding exercise of the citizens’ rights and freedoms and as a result definition “administrative services” should show it at legislative level.

It has been proved that the definition “administrative service” in the Law of Ukraine ‘On Administrative Services’ needs to be improved and specified. Besides, the definition of administrative service enshrined in the Draft Concept on Reforming Public Administration in Ukraine has been analyzed. It has been concluded that this definition is hard to name perfect and that it should be enshrined in legislation during the reform process because this definition is presented in publicistic style and facilitates an ambiguous understanding in practice.

It has been established that European countries use the term “public service.” Approaches to the definition of the content of such notion in some European countries like Great Britain, the Netherlands, Sweden, France where the rights and freedoms of citizens are ensured at the highest level have been researched into.

Following the research and foreign experience it has been proposed to improve the notion “administrative services” and include it to the Law of Ukraine ‘On Administrative Services.’

Keywords: administrative service, public service, definition, notion, subject, activity, ‘public service,’ authority.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України як правової держави важливого значення набуває модернізація державного управління. В зв’язку з цим, відбуваються постійні реформи, розширюється коло відносин, що становлять предмет адміністративного права. Так, порівняно новим та малодослідженим видом суспільних відносин адміністративному праві є відносини з надання адміністративних послуг.

Цікавою щодо цього є позиція Коваленка В.В., який стверджує, такі відносини не просто є новим видом адміністративно-правових відносин між органами наділеними владними повноваженнями і приватними фізичними та юридичними особами, а є змістовною переоцінкою характеру їхніх взаємовідносин [4]. З врахуванням цієї позиції і буде досліджуватися поняття та зміст категорії «адміністративні послуги».

Незважаючи на наявну законодавчу дефініцію, у науці активно ведуться дискусії щодо її недосконалості та пропонуються різні підходи щодо визначення та трактування «адміністративні послуги», неоднозначне тлумачення такої дефініції існує також і на практиці. Так, це відображено у Постанові Верховного суду № 85493085 від 08.11.2019 у справі №810/4223/15 за позовом до Державної архітектурно-будівельної інспекції України, Міністерства регіонального розвитку,

будівництва та житлово-комунального господарства України, де позивач помилкововизнав діяльність з надання інформації адміністративною послугою[9].

Аналіз останніх наукових досліджень. Питання тлумачення дефініції «адміністративна послуга» досліджувалось у працях таких вчених, як Авер’янов В., Писаренко Г., Голосніченко І., Демський Е., Солонар А.В., Коліушко І., Коломоєць Т., Куйбіда Р., Мариняк Н., Тищенко М., Нижник Н. та інших. Кожен з науковців хоча і зробив вагомий внесок в характеристики ознак адміністративних послуг, їх спрямованості, сутності, однак, єдиного підходу до визначення «адміністративні послуги» науковці так і не дійшли, їх погляди на тлумачення такої дефініції сильно різняться, що ще більше ускладнює розуміння досліджуваного поняття громадянами в реальному житті, чим і пояснюється актуальність обраної теми.

Невирішені раніше проблеми базуються на відсутності єдиного підходу до визначення «адміністративна послуга», розбіжностях у тлумаченні цієї дефініції, що ускладнює розуміння досліджуваного поняття громадянами та іншими особами як в теорії, так і на практиці.

Метою роботи є розробка з урахуванням зарубіжного досвіду власного удосконаленого теоретичного визначення «адміністративні послуги», яке б охоплювалось практичною діяльністю суб’єктів владних повноважень з

реалізації їх повноважень, та не викликало непорозумінь на практиці.

Виклад основного матеріалу. Надання послуг становить невід’ємну частину суспільного виробництва будь-якої країни. Під послугою загалом мається на увазі діяльність одного суб’єкта, що здійснюється за ініціативою іншого з метою задоволення потреб останнього. Вказана діяльність стає можливою лише за наявності двох обов’язкових умов: потреби в отриманні такої послуги та об’єктивної можливості її надати. Первісно послуги належали до сфери цивільно-правового регулювання. Однак, починаючи з 80-х років ХХ ст. в багатьох розвинених країнах (Великобританія, США, Канада, Нідерланди, Швеція, Фінляндія та ін.) змінилися пріоритети у сфері відносин між громадянами цих країн та органами публічної влади [14, с. 116]. Останні основним у своїй діяльності почали вважати саме надання якісних адміністративних послуг, беручи до уваги те, що людина, її права, свободи та законні інтереси є найвищою соціальною цінністю. Відповідно, громадяни у відносинах із владою є не прохачами, а споживачами послуг. При цьому держава в особі публічних суб’єктів орієнтується на потреби особи, так само як у приватному секторі надавачі послуг орієнтуються на потреби споживача («клієнта»), його запити та очікування. Це фактично і було початком упровадження доктрини «служіння» («надання послуг»). Отже, основою доктрини адміністративних послуг є концепція служіння держави (влади) людині (суспільству), тому категорія «послуг» у своїй основі має те саме навантаження, що й у приватному секторі, – це діяльність щодо задоволення певних потреб особи, яка здійснюється за зверненням цієї особи [15, с. 9]

Варто зауважити, що в Україні, ще з 2009 року деякі науковці із запровадженням категорії «адміністративні послуги» також наполягають розуміти певний переворот інтересів державного управління, зокрема, спрямованість органів публічної адміністрації у своїй діяльності не просто здійснювати владні повноваження, управління, а, насамперед, задовольняти права і свободи громадян. Так, І. Венедиктова у своїх працях зауважує, що відбувається зміна орієнтирів у державі: виникає розуміння того, що держава існує для людини, а не навпаки, тож

держава повинна служити, тобто надавати певні обов’язкові послуги, перетворюючись на «сервісдержаву» — постачальника публічних послуг [3, с. 88]. На думку В.Петьовки, категорія адміністративної послуги найбільш повно, системно відображає основи реалізації концепції людоцентризму в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та відображає публічно-сервісний характер діяльності суб’єкта владних повноважень [7].

Аналізуючи вищенаведені положення, можна зробити висновок про те, що адміністративні послуги повинні відтворювати концепцію «служіння» держави перед громадянами, забезпечувати основне завдання держави щодо реалізації законних прав і свобод громадян. Отже, і дефініція адміністративні послуги» на законодавчому рівні також повинна це відобразити.

Законодавче визначення поняття «адміністративна послуга» закріплено у пункті 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про адміністративні послуги». Так, відповідно до цієї норми, це – результат здійснення владних повноважень суб’єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов’язків такої особи відповідно до закону [10]. Така дефініція потребує удосконалення, оскільки, у Законі України «Про адміністративні послуги», як спеціальному нормативно-правовому акті у цій сфері, не конкретизовано що мається на увазі під «заявою». Визначення поняття «заява» наведено у ч.3 ст. 3 Закону України «Про звернення громадян», де зазначено, що заява (клопотання) – звернення громадян із проханням про сприяння реалізації закріплених Конституцією та чинним законодавством їх прав та інтересів або повідомлення про порушення чинного законодавства чи недоліки в діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад, посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності [11]. Однак, вищенаведене визначення стосується лише громадян, тобто фізичних осіб, – отже, вказане визначення не поширюється на відносини, що регулюються Законом України «Про адміністративні послуги», тобто на такі, що виникають у сфері надання адміністративних

послуг. Окрім цього, вищенаведене законодавче визначення «адміністративна послуга» може охоплювати і іншу діяльність. Так, наприклад, діяльність територіального органу Міністерства внутрішніх справ щодо розгляду звернення громадянина із заявою про порушення його прав в порядку визначеному Законом України «Про звернення громадян». В наведеній ситуації присутні всі ознаки адміністративної послуги: результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків такої особи відповідно до закону (розгляд заяви посадовою особою територіального органу МВС і прийняття необхідних заходів по усуненню правопорушення); певна заява фізичної особи. Однак, з іншого боку, віднести таку діяльність посадової особи територіального органу МВС до діяльності щодо надання адміністративної послуги не можна, оскільки, як зазначалось вище, Закон України «Про звернення громадян» по-іншому визначає поняття «заява» і тому його не можна поширювати на відносини у сфері надання адміністративних послуг.

У Проекті Концепції реформування публічної адміністрації в Україні адміністративну послугу визначено як спрямовану на забезпечення (юридичне оформлення) умов для реалізації суб'єктивних прав, виконання обов'язків фізичної або юридичної особи «позитивна» публічно-службову діяльність органу публічної адміністрації, яка здійснюється за заявою цієї особи [5]. Вказане визначення складно назвати досконалим та таким, яке в процесі реформування доцільно закріпити на законодавчому рівні, тому, що, по-перше, зазначена дефініція викладена у публіцистичному стилі, по-друге, використання лапок не є доречним, оскільки викликає неоднозначне розуміння на практиці. Окрім цього, складно погодитися із думкою автора Концепції щодо ототожнення поняття «забезпечення» та «юридичне оформлення», так як юридичне оформлення не завжди свідчить про забезпечення та реалізацію прав і обов'язків особи.

Писаренко Г. – одна з перших фундаментальних дослідниць у сфері надання адміністративних послуг, у своїй дисертації під

адміністративними послугами пропонує розуміти правовідносини, що виникають при реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їх заявою) в процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного органу [8, с.51]. Недоліком запропонованого визначення є твердження про «адміністративний орган», так як на законодавчому рівні не передбачено такого суб'єкта, тому не зовсім зрозуміло які саме суб'єкти охоплюються такою категорією.

На думку Буханевича О.М., адміністративна послуга, – це публічно-владна діяльність суб'єкта надання адміністративних послуг за зверненням фізичної або юридичної особи, спрямованого на набуття, зміну чи припинення прав, обов'язків та/або задоволення законних інтересів такої особи відповідно до закону, що призводить до певного результату [2]. Варто погодитися з думкою вченого в частині розуміння адміністративної послуги як діяльності, а не ототожнення її з результатом. Так, як адміністративна послуга це все ж певна процедура, яка спрямована на певний результат, який, в свою чергу, може бути як негативним так і позитивним у відношенні щодо задоволення прав та інтересів осіб. Недоліками у запропонованій дефініції є позначення «суб'єктив адміністративних послуг», так як, наведена конструкція містить посилання на термін на який і дається пояснення його змісту.

Солонар А.В. вважає, що адміністративна послуга – це встановлена законом послуга, яка надається органами державної влади, органами місцевого самоврядування і уповноваженими суб'єктами за заявою фізичної або юридичної особи і сприяє створенню умов реалізації прав, свобод і законних інтересів заявників шляхом прийняття відповідного адміністративного акта [12, с. 21].

Подібну позицію висловлює Тарасенко К.В., який під поняттям «адміністративні послуги» розуміє публічні послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень щодо ухвалення згідно з нормативно-правовими актами на звернення юридичної або фізичної особи адміністративного акта, спрямованого на

реалізацію та захист її прав і законних інтересів або на виконання особою визначених законом обов'язків отримання дозволу, посвідчення, сертифіката та інших документів, реєстрації тощо [13, с. 5-6].

Варто погодитися із тим, що адміністративна послуга є одним з різновидів публічної послуги, так як така послуга надається публічною адміністрацією та є за своїм змістом відкритою для всіх громадян. Окрім цього, останні два визначення мають спільну ознаку щодо перерахування суб'єктів, що надають такі послуги. Така ознака обтяжує, в певній мірі, визначення адміністративної послуги, оскільки виключного переліку щодо таких суб'єктів все одно не містить. Тому, доцільним є зазначення замість усіх перерахованих суб'єктів твердження «суб'єкт владних повноважень», яке їх об'єднує. Подібна ситуація з переважанням визначення «адміністративна послуга» у Тарасенка К.В., який перераховує досить велику кількість можливих послуг, а остаточного переліку не надає і не може надати. Аналізуючи запропоновану Солонар А. В. дефініцію, не можна визначити, що передбачається результатом адміністративних послуг та яка їх мета. Закріплення вказаних категорій є необхідним для уникнення подальших зловживань щодо надання неефективних адміністративних послуг, тобто послуг, які не передбачають досягнення якогось результату.

Проаналізувавши різні запропоновані визначення поняття «адміністративні послуги» на національному рівні, можна зробити висновок, що найчастіше адміністративні послуги визначають як: 1) діяльність; 2) різновид публічної послуги; 3) правовідносини; 4) результат здійснення повноважень.

Доцільним, для повноти дослідження, є аналіз підходів до визначення поняття та розуміння змісту «адміністративні послуги» європейських країн, зокрема, Великої Британії, Нідерландів, Швеції, Франції, які на даний момент забезпечують реалізацію прав і свобод своїх громадян досить на високому рівні.

Варто звернути увагу, що у вищезгаданих країнах не виокремлюється поняття «адміністративна послуга» в такому значенні як в Україні. Усі послуги, які надаються публічним сектором і за надання яких відповідальність несе публічна адміністрація, називають «публічними

послугами» (publicservice). До них належать також послуги, які надаються у таких сферах публічного сектора, як комунальні послуги, побутові, соціальні, освітні. Дефініція «послуги» акцентує увагу на виконанні саме обов'язків держави перед приватними особами, спрямованих на юридичне оформлення умов, необхідних для забезпечення належної реалізації ними своїх прав і охоронюваних законом інтересів [1, с. 120].

У країнах Європи термінологічний апарат характеризуються широким використанням терміну «servicerepublic» (наприклад, Франція) або «publicservice» (Великобританія). Використання цього поняття як зазначає Ю.О. Тихомиров, має двояке значення. З одного боку, у матеріальному змісті це поняття може бути перекладене як «публічна послуга», під якою розуміється «будь-яка діяльність, спрямована на задоволення потреб, які мають публічний інтерес». У такому розумінні послуга «повинна бути забезпечена та проконтрольована адміністрацією, оскільки безперервне задоволення цієї потреби може бути гарантоване тільки нею» З іншого боку, у формальному змісті, переклад цього терміну може бути розтлумачений як «організована сукупність матеріальних та людських ресурсів, які застосовуються державою або іншим публічним колективом з метою виконання певних завдань», оскільки має переклад «публічна служба» [16, с. 381].

Перше значення поняття «publicservice» європейських країн використовувалось у сенсі «суспільної користі», тобто охоплювало види послуг, що становлять суспільно-корисне значення (поштові, залізничні послуги). Основним змістом вказаної дефініції має інтерпретація її як «державної служби», що варто розуміти як визнання публічної сфери, в першу чергу, як системи організацій, що спрямовані на прийняття рішень, які покликані задовольняти благо суспільства. Ще одним змістом досліджуваного поняття є діяльність, метою якої є визначення публічності через індивідуальність потреб, тобто не задоволення потреб суспільства в цілому, а задоволення індивідуальних потреб та інтересів окремих громадян. А тому послугам наданий у цьому випадку персональний характер, а не суспільний.

Легеза Є.О. слушно зауважує, що задоволення суспільного інтересу завжди

вважалось фундаментальним критерієм публічних послуг та означало спрямованість публічної влади на задоволення існуючих у суспільстві потреб, інтересів, реалізацію прав, закріплених за громадянами законодавством країн. При цьому, така спрямованість в діяльності органів публічної влади повинна гарантуватись наявністю зобов'язання державної влади її забезпечувати та контролювати [6, С. 210].

Таким чином, провівши дослідження досвіду європейських країн щодо підходів розуміння поняття «публічна послуга» (що є за своїм змістом аналогом адміністративної послуги в Україні), можна стверджувати, що основними ознаками публічних послуг є надання їх публічними органами влади, спрямованість на задоволення суспільних потреб в цілому, а також індивідуальних потреб кожної особи окремо, контрольованість державою за реалізацією прав та свобод громадян при наданні таких послуг.

Висновки. На підставі аналізу різних підходів до дефініції «адміністративні послуги», дослідивши зарубіжний досвід щодо тлумачення змісту такого поняття, з врахуванням їх недоліків

та переваг, пропонується власне удосконалене визначення наступного змісту: адміністративні послуги - це публічні послуги, що надаються суб'єктом владних повноважень в процесі реалізації владних повноважень та спрямовані на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків фізичної або юридичної особи (осіб) відповідно до закону, що забезпечують реалізацію та захист їх прав та законних інтересів. Так, саме запропонована дефініція визначає, що адміністративна послуга є різновидом публічної послуги, що вона надається органами публічної влади, також, у визначенні відображено вищеописану в роботі доктрину «служіння», оскільки зазначено, що послуги забезпечують реалізацію прав та законних інтересів осіб. Таким чином, обґрунтовано, що запропоноване визначення доцільно закріпити у пункті 1 частини 1 статті 1 Закону України «Про адміністративні послуги», яке забезпечить усунення непорозумінь, що виникають при трактуванні нині закріпленого визначення поняття «адміністративні послуги» та забезпечуватиме у діяльності суб'єктів владних повноважень доктрину служіння послуг.

Список використаних джерел:

1. Буханевич О.М. Особливості правового регулювання адміністративних послуг в країнах Європейського союзу. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Юриспруденція*. 2014. №2. Том 1. С. 120-122.
2. Буханевич О.М. Щодо поняття «адміністративна послуга». Правові засади організації та здійснення публічної влади: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. 2018. URL: http://univer.km.ua/doc/tezy2018/Bukhanevych_O_M.pdf (дата звернення 10.04.2020).
3. Венедиктова І. Юридична природа публічних послуг. *Вісник Харківського національного університету*. 2009. № 841. С. 88-91.
4. Коваленко В.В. Курс адміністративного права України. Підручник. К. Юрінком. Тема 10. Адміністративні послуги. 2012. 806 с. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/64359-tema-10-admnstrativn-poslugi.html> (дата звернення 08.05.2020).
5. Концепція реформування публічної адміністрації в Україні (проект). С. 17. URL: https://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf (дата звернення 10.04.2020).
6. Лєгеца Є.О. Зарубіжний досвід надання публічних послуг та шляхи імплементації у законодавство України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. С.209-212.
7. Петьовка В. Окремі проблеми визначення поняття «адміністративна послуга» та способи їх вирішення. *Публічне право*. 2013. №2(10). С. 99-104.
8. Писаренко Г.М. Адміністративно-правові послуги в Україні: організаційно-правові аспекти. Дис. канд. юрид. наук. 12.00.07. Одеса, 2006. 196 с.
9. Постанова Верховного суду № 85493085 від 08.11.2019 у справі №810/4223/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85493085> (дата звернення 10.04.2020).

10. Про адміністративні послуги: Закон України від 06 вересня 2012 року № 5203-IV. *Відомості Верховної Ради*. 2013. №32. Ст. 409. (Із змінами).
11. Про звернення громадян: Закон України від 02 жовтня 1996 року № 39396-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 47. Ст.256. (Із змінами).
12. Солонар А.В., Семенников С.В. Поняття та ознаки адміністративної послуги. *Правові горизонти*. 2017. № 6. С. 17-21.
13. Тарасенко К.В. Оптимізація механізму надання адміністративних послуг в Україні: організаційно-правовий аспект. Автореф. 074. Миколаїв, 2019. 15 с.
14. Тимошук В.П. Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України. К. Факт. 2003. 496 с.
15. Тимошук В.П. Адміністративні послуги: Посібник. Швейцарсько-український проєкт «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». К. ТОВ «Софія-А», 2012. 104 с.
16. Тихомиров Ю.А. Публичные услуги и право. Научно-практическое пособие. М. Норма. 2007. 416 с.

References:

1. Bukhanevych O.M. Osoblyvosti pravovoho rehulivannia administratyvnykh posluh v krainakh Yevropeiskoho soiuzu. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser. Yurysprudentsiia. 2014. №2. Tom 1. S. 120-122.
2. Bukhanevych O.M. Shchodo poniattia “administratyvna posluha”. *Pravovi zasady orhanizatsii ta zdiisnennia publichnoi vlady: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii*. 2018. URL: http://univer.km.ua/doc/tezy2018/Bukhanevych_O_M.pdf (data zvernennia 10.04.2020).
3. Venedyktova I. Yurydychna pryroda publichnykh posluh. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu*. 2009. № 841. S. 88-91.
4. Kovalenko V.V. Kurs administratyvnoho prava Ukrainy. Pidruchnyk. K. Yurinkom. Tema 10. Administratyvni posluhy. 2012. 806 s. URL: <https://westudents.com.ua/glavy/64359-tema-10-admnstrativn-poslugi.html> (data zvernennia 08.05.2020).
5. Kontseptsiiia reformuvannia publichnoi administratsii v Ukraini (proekt). S. 17. URL: https://www.pravo.org.ua/files/stat/Concept_public_administration.pdf (data zvernennia 10.04.2020).
6. Leheza Ye.O. Zarubizhnyi dosvid nadannia publichnykh posluh ta shliakhy implementatsii u zakonodavstvo Ukrainy. *Porivnialno-analitychne pravo*. 2016. S.209-212.
7. Petovka V. Okremi problemy vyznachennia poniattia “administratyvna posluha” ta sposoby yikh vyrishennia. *Publichne pravo*. 2013. №2(10). S. 99-104.
8. Pysarenko H.M. Administratyvno-pravovi posluhy v Ukraini: orhanizatsiino-pravovi aspekty. Dys. kand. yuryd. nauk. 12.00.07. Odesa, 2006. 196 s.
9. Postanova Verkhovnoho sudu № 85493085 vid 08.11.2019 u spravi №810/4223/15. *Yedynyi derzhavnyi reiestr sudovykh rishen*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/85493085> (data zvernennia 10.04.2020).
10. Pro administratyvni posluhy: Zakon Ukrainy vid 06 veresnia 2012 roku № 5203-IV. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2013. №32. Ст. 409. (Із зміними).
11. Pro zvernennia hromadian: Zakon Ukrainy vid 02 zhovtnia 1996 roku № 39396-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 1996. № 47. Ст.256. (Із зміними).
12. Solonar A.V., Semennykov S.V. Poniattia ta oznaky administratyvnoi posluhy. *Pravovi horyzonty*. 2017. № 6. S. 17-21.
13. Tarasenko K.V. Optyimizatsiia mekhanizmu nadannia administratyvnykh posluh v Ukraini: orhanizatsiino-pravovi aspekt. Avtoref. 074. Mykolaiv, 2019. 15 s.
14. Tymoshchuk V.P. Administratyvna protsedura ta administratyvni posluhy. Zarubizhnyi dosvid i propozytzii dlia Ukrainy. K. Fakt. 2003. 496 s.
15. Tymoshchuk V.P. Administratyvni posluhy: Posibnyk. Shveitsarsko-ukrainskyi proekt “Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini – DESPRO”. K. TOV “Sofiiia-A”, 2012. 104 s.

16. Tykhomyrov Yu.A. Publychnie usluhy y pravo. Nauchno-praktycheskoe posobyе. M. Norma. 2007. 416 s.